

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 19 (Aralık/ December 2024), s. 41-53.
Geliş Tarihi-Received: 29.11.2024
Kabul Tarihi-Accepted: 30.12.2024
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.260

Geleneksel ve Modern Keloğlan Masallarının Karşılaştırılması

Comparison of Traditional and Modern Keloglan Tales

Yağmur Özge UĞURELLİ*
Ayşegül SEFER AKTAŞ**

Öz

Keloğlan masalları, Türk halk edebiyatının önemli ürünlerinden biridir. Bu masallar toplumun günlük yaşamından kesitler sunarak toplumun ahlaki, kültürel ve sosyal değerlerini işlemektedir. Geleneksel Türk halk masallarının sevilen karakterlerinden Keloğlan, zamanla çağdaş dünya ile daha yakın bir ilişki kurarak modern masalların merkezine yerleşmiştir. Bu çalışmada, geleneksel ve çağdaş Keloğlan masallarının belirlenen temalara göre karşılaştırılması, benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulması ve masalların kültürel değerlerin nasıl yansıttığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel bir yöntem olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Geleneksel ve çağdaş onar farklı Keloğlan masalı belirlenen başlıklar altında incelenerek analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, Keloğlan'ın karakter özellikleri, yan karakterler, zaman ve mekân, şiddet unsurları, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet, olağanüstülükler, başlangıç ve bitiş formelleri gibi temalar etrafında geleneksel ve çağdaş Keloğlan masalları arasında çeşitli farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaktadır. Geleneksel masallarda Keloğlan karakteri, karmaşık özelliklerle; modern masallarda ise daha uyanık, kurnaz ve saf bir karakterle tasvir edilmiştir. Geleneksel masallarda şiddet unsurları ve ataerkil normlar baskınken çağdaş masallarda eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolleri öne çıkmıştır. Ayrıca, modern masallar daha fazla zaman ifadesi içerirken olağanüstülüklerle de daha fazla yer verilmiştir. Geleneksel masalların başlangıç ve bitiş formelleri sabit bir yapıya sahipken çağdaş masallar daha çeşitlidir. Araştırma, Keloğlan masallarının zamanla geçirdiği dönüşümleri detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Keloğlan masalları, kültürel değerler, kahraman.

Abstract

Keloglan tales, significant works of Turkish folk literature, reflect moral, cultural, and social values through portrayals of daily life. The traditional Turkish folk character, Keloglan, has evolved to become central in contemporary tales, establishing a closer connection to modern contexts. This study compares traditional and contemporary Keloglan tales, identifying

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, e-posta: yagmurozge.ugurelli@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6645-6156.

** Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı, e-posta: aysegul.sefer@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7876-2481.

similarities and differences while examining the representation of cultural values. Using document analysis, ten traditional and ten contemporary Keloglan tales were analyzed under themes such as character traits, supporting characters, time and setting, violence, patriarchy, gender roles, fantastical elements, and story structures. The findings reveal significant contrasts: traditional tales depict Keloglan with more complex traits, whereas modern tales present him as resourceful, cunning, and innocent. Violence and patriarchal norms dominate traditional tales, while contemporary versions embrace egalitarian gender roles and avoid violent expressions. Modern tales also feature more detailed temporal references and fantastical elements. Traditional tales follow fixed opening and closing patterns, while contemporary tales offer greater diversity in structure. This study highlights the transformation of Keloglan tales over time, providing deeper insights into their evolution and continued cultural relevance.

Keywords: Fairytale, Keloğlan tales, cultural values, hero.

Giriş

Halk edebiyatının önemli ürünlerinden biri olan Keloğlan masalları, yüzyıllardır nesilden nesile aktararak Türk kültürünün önemli bir unsuru hâline gelmiştir. Bu masallar, genellikle halkın günlük yaşamından kesitler sunarak ahlaki, sosyal ve kültürel değerleri işler. Ancak, zamanla bu masalların modern yorumları da ortaya çıkmıştır. Modern Keloğlan masalları, geleneksel öğeleri koruyarak bir yandan geçmişle bağlantı kurarken diğer yandan çağdaş okuyucuya hitap etmeye çalışır. Bu çalışma, geleneksel ve modern Keloğlan masallarının içerik, tema, karakter ve anlatım özellikleri bakımından farklılık ve benzerliklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu karşılaştırma hem kültürel mirasımızı derinlemesine incelemek hem de günümüz okuyucusunun ilgisini çekmek açısından önemlidir.

Masallar, yıllardır var olan değerlerin, geleneklerin ve ilişkilerin korunmasında hem bireyi hem de toplumu bir arada tutan ahlaki bir rehber ve kültürel bir hatırlatıcı niteliğindedir (Walker, 1993). Aynı zamanda, bilgeliğin, kültürel değerlerin ve yaratıcı hikâye anlatımının kaynağı olarak kültürler ve nesiller boyunca okuyanları etkileyen önemli bir türdür. Masalların kalıcılığı, evrensel temalar içermesi, zaman ve mekân aşabilmesi ve insan deneyimleriyle etkileşime geçerek zamansız anlatılar sunmasıyla ilişkilidir (Haase & Zipes, 1989). Bu özellikleri masalları evrensel, edebi ve kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası hâline getirmiştir. Günümüzde masallar, toplumsal kaygılara yanıt verecek şekilde dönüşerek değişen ideolojileri yansıtan ve modern topluma uyum sağlayan bir yapıya bürünmektedir. Zamana meydan okuyan, kültürel, zamansal ve dilsel sınırları aşan hikâyeleriyle masallar, okuyanları etkilemeye ve bilimsel araştırmalara kaynaklık etmeye devam ederken hikâye anlatımının evrensel gücünü de gözler önüne sermektedir.

Türk masalları, zengin Türk kültür mirasından beslenerek ahlaki değerlerin aktarılmasında, yaratıcılığın desteklenmesinde ve kültürler arası anlayışın geliştirilmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Kılcan (2016) kırk dört Türk masalını incelediği çalışmada, yardımseverlik, dürüstlük, sorumluluk ve farklılıklara saygı gibi değerlerin masallarda yaygın olduğunu ve bu değerlerin etik ilkeleri aşılacak ile toplumsal uyumu teşvik etmedeki rolünü vurgulamıştır. Bu değer aktarımı, Türk masallarını, toplumsal bağları güçlendiren bir kültürel araç olarak öne çıkarmaktadır. Diğer yandan Zhang ve Lauer (2015), kültürel faktörlerin masalların yorumlanması ve kültürler arası anlayış üzerindeki etkisini ele alarak masalların, farklı kültürleri anlamada oynadığı önemli role dikkat çekmektedir. Simon (2022) ise İngilizceyi yabancı dil olarak

öğreten sınıflarda masallardan yararlanmanın faydalarını vurgulamış; masalların, öğrencilerin ilgisini çekme ve bilindik anlatılar yoluyla dil edinimini kolaylaştırma etkisini ortaya koymuştur. Rachmawati ve diğerlerinin (2022) araştırması da masalların kültürlerarasılık anlayışını geliştirme açısından önemli bir araç olduğunu belirterek kültürel farkındalık ve saygıyı teşvik etmedeki önemine dikkat çekmiştir. Türk masalları, aynı zamanda toplumsal normlar ve değerler üzerine eleştirel bir bakış sunma imkânı tanımaktadır. Saxby (2022), peri masallarının ilköğretim sınıflarında toplumsal cinsiyet ve öznellik tasvirlerini incelemek için bir araç olarak kullanılabilceğini göstermiştir. Dolayısıyla masallarla ilgili yapılan çalışmalar Türk masallarının çok yönlülüğünü ve toplumsal cinsiyet rollerini keşfetmek için bir zemin sunduğunu ortaya koymaktadır. Masallar, zengin kültürel dokusu ve pedagojik önemiyle, etik değerlerin aktarılması, dil öğreniminin kolaylaştırılması ve kültürlerarası farkındalığın artırılması için güçlü bir kaynak sunmaktadır. Hem okurları etkilemeye hem de bilimsel araştırmalara ilham kaynağı olmaya devam eden Türk masalları, Türkiye'nin edebi ve kültürel mirasının vazgeçilmez bir parçası olmayı sürdürmektedir.

Keloğlan masalları, geçmişten gelen anlatılarla çağdaş hayata dair içgörüler sunmaya devam eden ve zamanı aşan bir karakter olan Keloğlan'ın yer aldığı Türk folklorunun önemli bir temsilcisidir (Demren vd., 2020). Kolayca elde edilen servetin geçici olduğunu, hile ve tembellik yerine sıkı çalışmanın önemini sıklıkla vurgulayan bu masallar, çocuklara çeşitli ahlaki dersler vermeyi amaçlamaktadır. Hak arama, iyilik, kahramanlık, saflık gibi olumlu ahlaki dersler verilirken yalan, hile, sözünde durmama, büyük sözü dinlememe, tembellik davranışları eleştirilmiştir (Erdal, 2016). Ayrıca Keloğlan masalları, özellikle Türk edebiyatı ve eğitimi bağlamında kültürü koruma ve ahlaki değerlerin aktarımına yardımcı olmaktadır (Ulutaş & Batur, 2020). Masalların içerik yapısı, kültürel ve dilbilimsel ürünler hakkındaki tartışmalara öğrencileri dahil etmek isteyen eğitimciler için değerli bir kaynaktır. Dolayısıyla eğitimde masal kullanımı, öğrencilerin analitik yeteneklerini geliştirebilir, onlara dil, kültür ve tarihe dair derin bir takdir duygusu sağlayabilir (Soltau, 2021).

Geleneksel ve çağdaş Keloğlan masalları, folklorun dönüşümünü ve modern toplumla ilgisini incelemek için önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Bu masalarda sıklıkla çalışkanlığın, dürüstlüğün ve mücadelecilik olmanın önemi vurgulanır ve Keloğlan, zekâ ve kararlılıkla zorlukların üstesinden gelen bir karakter olarak tasvir edilir (Erdal, 2016). Geleneksel masallar eskimeyen ahlaki derslere odaklanırken çağdaş uyarlamalar genellikle modern unsurları içerir ve güncel sosyal kaygılara hitap eder, böylece geniş okuyucu kitlelerinin ilgisini çeker. Ayrıca çağdaş Keloğlan masallarının kompozisyonunda var olan dilbilimsel ve bilişsel özellikler, J.K. Rowling'in çalışmalarında da görüldüğü üzere hikâye anlatımının çağdaş duyarlılıklarla gelişmeye devam ettiğini göstermektedir (Solodova, 2015).

Sonuç olarak, geleneksel ve çağdaş Keloğlan masalları arasındaki karşılaştırma, folklorun dönüşümü, kültürel anlatıların modern bağlamlara uyarlanması ve hikâye anlatımının toplumsal değerleri şekillendirmedeki önemi hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmada, Keloğlan masallarının zaman içinde geçirdiği dönüşümü inceleyerek folklorun çağdaş toplumun değişimlerini nasıl ele aldığını ve kültürel değişimi nasıl yansıttığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmada nitel yöntemlerden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman analizi hem basılı hem de elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet üzerinden iletilen) materyalleri incelemek veya değerlendirmek için kullanılan sistematik bir prosedürdür ve anlamı ortaya çıkarmak, anlayış kazanmak ve deneysel bilgiyi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir (Corbin & Strauss, 2008; Bowen, 2009). Bu çalışmanın dokümanlarını iki farklı Keloğlan Masalı kitabı oluşturmaktadır.

1. Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Araştırmada Keloğlan masallarının bir çağdaş bir de geleneksel kitabı inceleme nesnesi olarak belirlenmiştir. Tahir Alangu ve Mustafa Ruhi Şirin'in yazdığı eserler seçilmiştir. Bu eserlerin seçilme sebebi, Alangu'nun Türk halk edebiyatının önemli derleyicilerinden biri olması ve geleneksel masalları tarihsel bağlamı koruyarak aktarması; Şirin'in ise çağdaş çocuk edebiyatına katkılarıyla tanınması ve masalları yeniden yorumlayarak modern okuyucuya uyarlamasıdır. İlgili kitaplara ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır:

Resim 1: İki Farklı Keloğlan Masalları Kitabı

Kitabın Adı	Derleyen/Yazar	Yılı	Yayınevi
Mavi Rüyalara Gören Çocuk On Keloğlan Masalı	Mustafa Ruhi Şirin	2017	Uçan At Yayınları
Keloğlan Masalları	Tahir Alangu	2015	Yapı Kredi Yayınları

Tablo 1: Kitapların Künyeleri

Geleneksel Masallar (Alangu, 2015)	Modern Masallar (Şirin, 2017)
Keloğlan ve Devler	Kırk Birinci Gün
Keloğlan ile Köylüler	Elleri Üzerinde Yürüyen Padişah
Değirmenci ile Keloğlan	Keloğlan'ın Sevinci
Dev Anası ile Keloğlan	Mavi rüyalar gören çocuk
Keloğlan ile İki Padişah	Kırkıncı Kardeş
Keloğlan Para Kazanıyor	Sihirli Gömlek
Keloğlan ile Üç Cambaz	Hiç Yüzünden

Keloğlan Hiç Alıyor	Kuyruksuz Kalan Tilki
Keloğlan ile Kırk Haramiler	Horozlu Çocuk
Keloğlan ile Kardeşi	Dev anasının son günü

Tablo 2: İncelenen Masallar

Her iki kitapta yer alan masallardan onar tanesi seçilmiştir (Mavi Rüyalara Gören Çocuk On Keloğlan Masalı kitabının bütün masalları seçilmiştir). Modern Keloğlan masallarının bulunduğu kitapta toplam on adet masal bulunduğu için geleneksel masallardan da rastgele örneklemeye on ayrı masal seçilmiştir. Seçilen masalarda karşılaştırma yapılırken temalar üzerinden inceleme yapılmış, benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

1. Verilerin Analizi

Dokümanların içerik analizi aşamaları; alan tanımı, kategori oluşturma, örnekleme, veri toplama, veri analizi ve yorumlamayı içermektedir (Merriam, 1998).

Veriler analiz edilirken daha önce belirlenen başlıklara dair ilgili masalların kategori ve kodları incelenmiş, geleneksel ve çağdaş masallardaki farklılıklar ve benzerlikler tek bir tabloda birleştirilerek iki farklı araştırmacı tarafından bağımsız olarak karşılaştırmalar yapılmış ve veriler yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu araştırma, geleneksel ve modern on farklı Keloğlan masalının, belirlenen kategoriler altında karşılaştırılarak incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla bu bölümde ilgili kategorilere ait bulgular tematik analiz yapılarak sunulmuştur.

Keloğlan Karakteri

Resim 2: Geleneksel ve Çağdaş Keloğlan Karakterinin Tasviri

Geleneksel ve modern masalarda karşımıza çıkan Keloğlan'ın karakter özellikleri incelenmiştir. Keloğlan karakterinin uyanık, kurnaz, azimli, zeki ve saf şeklinde nitelendirilmesi hem geleneksel hem de modern masalarda ortaktır. Bununla birlikte geleneksel masalarda Keloğlan'a daha fazla karakter özelliği atfedildiği görülmektedir. Bunlar, "tembel, yalancı, kötücül, fırsatçı, çıkarıcı, dolandırıcı, oyunbaz ve hileci, korkusuz, pervasız, saygısız, haddini hududunu bilmeyen, herkesten daha akıllı, mizah anlayışı yüksek" olarak ifade edilmiştir. Keloğlan karakteri, hikâyelerde tembellik, uyanıklık, kurnazlık, saflık ve azim gibi farklı özellikleriyle tanımlanmaktadır. Ayrıca cesaret, pervasızlık, saygısızlık ve haddini bilmezlik gibi karakter özellikleri de belirgin

bir şekilde vurgulanmaktadır. Keloğlan'ın çıkarıcı ve fırsatçı tavırları, bazen dolandırıcılık ve kötü niyetlilik eğilimleriyle de ilişkilendirilmektedir.

Yan Karakterler

İncelenen geleneksel ve modern Keloğlan masallarında yan karakterlerin kişilik özelliklerinin oldukça sınırlı biçimde vurgulandığı ya da hiç vurgulanmadığı dikkat çekmektedir. Özellikle geleneksel masalarda yer alan yan karakterlerde bir masal dışında hiçbir masalda adlandırmaya yer verilmemiştir. Ancak modern masalarda özel isimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Hem geleneksel hem modern masalarda Keloğlan'ın annesi, padişah, vezir, tellal, kırk haramiler, devler ve padişahın kızı ortak yan karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ali Cengiz karakteri hem geleneksel hem modern masalarda birer tane masalda yan karakter olarak yer almaktadır. Bu karakter her iki masalda da halk arasındaki "Ali Cengiz oyunları" tabirine uygun kişilik özellikleri taşımaktadır. Bununla birlikte geleneksel masalarda modern masallardan daha fazla yan karakter bulunduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Keloğlan'ın nenesi, köylüler, köydeki dul kadın, cambaz, cambazın karısı, kadının hovardası, imam, hamamcı başı, terlikçiler, çoban, balıkçılar, ak sakallı koca dede, kara sakallı, marangoz karakterleri yer almaktadır. Modern masalarda ise özel isimlerin yan karakterler için kullanıldığı ve "Ali, Hasan, Hüseyin, Mehmet, Ayşe, Fatma, Leyla, Aslı" gibi isimlendirmelere yer verildiği görülmektedir. Ayrıca geleneksel masalarda bulunmayan zindancı başı, kırk kardeş, haberci çocuklar gibi yan karakterler çağdaş masalarda yer almaktadır.

Zaman ve Mekân

Geleneksel masallardaki zaman ifadeleri şu şekilde kategorilere ayrılmıştır:

Günün belirli bir zamanını belirten ifadeler: Sabah, akşam, geceleyin, her gece, sabahleyin, akşama kadar, akşam üzeri, gece çökmüş, şafak sökmüş, karanlık gece, gece dönmüş, gece ezanı vakti.

Genel zaman ifadeleri: Zamanın birinde, günlerden bir gün, günler akşama, aylar sonra, aylar geçmiş, gün dönmüş, bir süre sonra, birkaç gün, kırk gün kırk gece, yedi yıl, iki ay bir güz, vaktin bir zamanında, vakti zamanında, vaktin birinde, o zamanlarda, günün birinde, sabahın eri, ertesi sabahın eri, her akşam, akşam olmuş, gün dönmüş akşam olmuş, o günün akşamı, cuma vakti, namazdan sonra, geçen yıl.

Geleneksel masalarda yer alan bir zaman ifadesi aşağıda sunulmuştur:

"Tam yedi yıl karanlık zindanda tek başına düşünüp, bunalıp kalmış." (*Alangu*, 2015, *Keloğlan ile İki Padişah*).

Çağdaş masalarda daha fazla zaman ifadesi kullanıldığı görülmektedir. Modern masalarda zaman kavramı mevsim, ay ve gün ifadeleriyle nitelendirilmiştir. Örneğin mevsimler, sır, süs, ses mevsimi olarak; aylar, aslan, tavşan, kirpi, kedi, tilki, kelebek ayı olarak; günler, kartal, güvercin, leylek, tilki, kırlangıç, bülbül, keklik, serçe, elma günü olarak belirtilmiştir. Örnek bir zaman ifadesi aşağıda sunulmuştur:

"Mevsimlerden sır mevsimi, aylardan aslan ayı, günlerden bulutsuz bir kartal günüydü." (*Şirin*, 2017, *Kırk Birinci Gün*).

Geleneksel masalarda "memleketin biri, köy, karanlık zindan, nehir, avlu, tepeler, dereler, bahçe, Keloğlan'ın anasının evi, Keloğlan'ın nenesinin evi, Köse'nin evi, Dev

anasının evi, harami başının evi ahır, çarşı boyu, pazar, ambar, dere kenarı, değirmen, dere boyu, ocak başı, tarla, mezarlık, orman, kiler, kümes, yüklük, ırmak, sokak araları, ülke, divan, dünyanın ortası, dükkân, hamam, kahve, padişahın odası, padişahın sarayı, ülkenin dört bir yanı, komşu ülkeler, çiftlik, kasaba, cami, hapishane, mahalle, dağ, kır, ırmak/ırmak kıyısı, bakkal, deniz kıyısı, terlikçi dükkânı, hamam, tavan arası, su kenarı” gibi mekânlar yer almaktayken modern masallarda ova, patika, köprü, göl, ada, pazar, pazar yeri, köy, tarla, saray, ırmak kenarı gibi yerler mekan olarak yer almaktadır. Aşağıda modern masallardan örnek bir ifadeye yer verilmiştir:

“Çiçekli bir ovaya ulaştınca patika bir yolda yürümeye başladım. Yolun ucunda uzun bir köprü vardı. Köprünün ucunda göl. Gölün ortasında küçücük bir ada. Köprüyü adaya bağlayan yol ise taştan.” (Şirin, 2017, *Elleri Üzerinde Yürüyen Padişah*)

Şiddet Unsurları

Şiddet unsurlarına geleneksel masallarda modern masallara göre daha fazla başvurulmaktadır. Eline sopa almak, sopalamak, kaynar su ile haşlamak, kelle kesmek, kaynar su başından aşağı dökülmek, boğazlamak, Keloğlan’ı öldürmek, Keloğlan’ın çengele çekilip tavana asılması, dev anasının, buzağının çengele çekilip asılması ve Keloğlan sanılarak dövülmesi, dev anasının derenin dibini boylaması ve ölmesi, kızgın yağ adamın açık ağzından içeriye, boğazına bir güzel aktarmak gibi şiddet ifadeleri kullanılmıştır. Aşağıda geleneksel masallardan doğrudan alınmış bu ifadelere örnekler sunulmuştur:

“Sesini çıkarırsan ümüğünü sıkar, canını hemen alırım.” (Alangu, 2015, *Keloğlan ile İki Padişah*).

“Kara koyunu keseceğim, bacağın tavanın mertegine asarsın.” (Alangu, 2015, *Keloğlan ile Üç Cambaz*).

“Ben çok öfkeli, celalli bir adamım, bu karı da aptalcadır. Kafam kızınca adetimdir, karıyı öldürürüm.” (Alangu, 2015, *Keloğlan ile Üç Cambaz*).

“Keloğlan’ın üstüne atılıp zavallıyı evire çevire pataklamışlar, Allah yarattı dememişler.” (Alangu, 2015, *Keloğlan Hiç Alıyor*).

Modern masallarda ise şiddet unsurlarına oldukça sınırlı biçimde yer verildiği görülmüştür. Yalnızca üç masalda şiddet ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadeler “tokmakla Keloğlan’ın başına vurmak, kavga eden üç adamdan bahsedilmesi ve Keloğlan’ın sırt üstü yere uzatılıp şakacıktan dövülüp çimdiklenmesi” şeklinde belirtilmiştir. Geleneksel masallardaki şiddet unsurlarına kıyasla bu ifadelerin oldukça sınırlı kaldığı belirtilebilir.

Ataerkillik ve Toplumsal Cinsiyet

Ataerkillik ve toplumsal cinsiyet ifadeleriyle yalnızca geleneksel masallarda karşılaşılmaktadır. Özellikle kadınlara yüklenen anlam, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilebilir. Örneğin, “Karısının daha sofraya hazırlamadığını gören cambaz, fena hâlde kızmış, kabarmış, laf söz ettirmeyip bıçağını çektiği gibi karnına saplamış.” (Alangu, 2015, *Keloğlan ile Üç Cambaz*) cümlesi toplum tarafından kadından beklenen cinsiyet rolünü ifade etmektedir. Yine Keloğlan ile Üç Cambaz isimli masalda geçen “Ben çok öfkeli, celalli bir adamım, bu karı da aptalcadır. Kafam kızınca adetimdir, karıyı öldürürüm.” (Alangu, 2015) cümlesi hem toplumsal cinsiyet algısını hem de şiddet

unsurunu bir arada ifade etmektedir. Yine geleneksel masallardan Keloğlan ile Köylüler’de masalın sonunda köydeki tüm erkekler ölmekte ve bu durum “kadınların muradı” (Alangu, 2015) olarak ifade edilmektedir. Bu ifade de ataerkillikle ilişkilendirilebilir. Erkeklerin ölmesi kadınların kurtuluşu olarak düşünüldüğü için bu durum kadınların muradı olarak ifade edilmiştir. Modern masalarda ise ataerkillik ve toplumsal cinsiyet ifadeleriyle karşılaşılmalıdır.

Olağanüstülükler

Modern masalarda olağanüstülükler daha fazla yer almaktadır. Geleneksel masalarda “dev, cin, peri, hortlak” gibi bazı olağanüstü varlıklar dışında masal içeriğinde bir olağanüstülük bulunmamaktadır. Öte yandan devler, modern masalarda da bulunmaktadır. Devlerin dışında “uçan halı, su perisi, sihirli kutu, sihirli değirmen, sihirli değnek, kuyruğu zilli bir tilki, tılsımlı beyaz at, zilli yorgan, sihirli gömlek” gibi olağanüstü kavramlara yer verilmiş ve kişileştirme yoluyla da olağanüstülüklerin yaratıldığı görülmüştür. Kişileştirme yoluyla oluşturulan olağanüstülükler örnek olarak şu ifadeler sunulabilir:

“Okumayı yazmayı bilmemek de kimse bizim kadar güzel yıldızlarla konuşamazdı.” (Şirin, 2017, *Kırk Birinci Gün*).

“Küçük ırmak mırıl mırıl ninniler söylerdi bana ve balıklara.” (Şirin, 2017, *Keloğlan’ın Sevinci*).

“Yıldızların gülümsediğini hissettim.” (Şirin, 2017, *Keloğlan’ın Sevinci*).

“Değirmen yerinde duracak değildi ya! Bu arada o da yürüdü.” (Şirin, 2017, *Keloğlan’ın Sevinci*).

“Açıl sofram açıl der demez kutu açılıverdi.” (Şirin, 2017, *Keloğlan’ın Sevinci*).

“İşaret parmağımla göğse balık resimleri çizdim. Çizdiğim her balık denize düşeceği yerde kanatlanıp uçunca iyice aklım karıştı.” (Şirin, 2017 *Hiç Yüzünden*).

Yukarıdaki ifadeler ek olarak masalarda geçen tilki ve horozun konuşturulması da çağdaş masalardaki olağanüstülükler örnek verilebilir.

Başlangıç Formelleri

Masalardaki başlangıç formelleri, geleneksel masalarda hep aynı şekilde ifade edilmektedir. Bütün masaların ilk üç cümlesi “Bir varmış, bir yokmuş. Allah’ın kulu çokmuş. Çok yemesi, çok demesi günahmış.” ifadeleriyle başlamaktadır. İlk üç cümleden sonraki ifadeler farklılaşmaktadır. Farklılaşan ifadeler aşağıda örnekler sunulmuştur:

“Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı’nın kulu çokmuş. Çok yemesi, çok demesi günahmış. Evvel zaman içinde, memleketin birinde, bir Keloğlan varmış.” (Alangu, 2015, *Keloğlan ve Devler*).

“Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı’nın kulu çokmuş. Çok yemesi, çok demesi günahmış. Vaktin birinde bir Keloğlan bir de anası varmış.” (Alangu, 2015, *Keloğlan Hiç Alıyor*).

Modern masalarda ise başlangıç formelleri daha çeşitlidir. Üç masalın başlangıcı “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde.” şeklinde ifade edilmiştir. Diğer masalarda ise aşağıdaki ifadelerin kullanıldığı görülmektedir:

“Doğduğum gün öldü babam. Annem ağladı ben ağladım.” (Şirin, 2017, *Kırk Birinci Gün*).

“Mevsimlerden süs mevsimi, aylardan sincap ayı, günlerden martı günüydü.” (Şirin, 2017, *Hiç Yüzünden*).

“Ufacık bir çocuktum. Her gün evimizin önündeki küçük ırmağın kıyısında oynardım. Balıklara türkü söyledim.” (Şirin, 2017, *Keloğlan’ın Sevinci*).

Bitiş Formelleri

Geleneksel masalların beş tanesi “Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.” şeklinde sonlandırılmıştır. Bazı masalların sonunda ise farklı ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, “Zaman geçmiş, devir düşmüş bu Keloğlan’ın oyunları bitmemiş. Gökten üç elma düştü: biri bana, biri masalı anlatana, biri de bende emanet dursun, Keloğlan’ın soyundan gelenlere.” (Alangu, 2015, *Keloğlan Hiç Alıyor*) ifadesi dikkat çekmektedir. Modern masalarda ise bitiş formellerinin farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir. Örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Masal bu ya, kırk gün kırk gece sürdü düğünümüz. Mutluluk içinde yaşadık. Siz de mutlu yaşayın.” (Şirin, 2017, *Kırk Birinci Gün*).

“Mutluluk içinde yaşadık. Siz de sihirli gömleğe ihtiyaç duymadan mutluluk içinde yaşayın.” (Şirin, 2017, *Sihirli Gömlek*).

“Herkesin hayal ettiği bahçe içinde güzel bir ev yaptırınca annemi yanıma aldım. Mutluluk içinde yaşamaya başladık.” (Şirin, 2017, *Keloğlan’ın Sevinci*).

Sonuç

Bu araştırma, geleneksel ve modern Keloğlan masallarının çeşitli yönlerini karşılaştırarak incelemeyi amaçlamıştır. Bulgular, Keloğlan karakteri, yan karakterler, zaman ve mekân, şiddet unsurları, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet, olağanüstülükler, başlangıç ve bitiş formelleri gibi temalar etrafında farklılıklar ve benzerlikleri ortaya koymaktadır. Geleneksel masalarda yer alan değerleri inceleyen Akkaya (2014) Keloğlan masalarında en sık yer alan değerlerin %51 oranı ile geleneksellik olduğunu tespit etmiştir. Bu değerlerin masalarda yer alması ise Türk kültürünün geleneksel özelliklerini göstermesi bakımından dikkate değer bulunmuştur.

Keloğlan karakteri incelendiğinde, geleneksel ve modern masalarda Keloğlan’ın genellikle uyanık, kurnaz, azimli, zeki ve saf olarak nitelendirildiği gözlemlenmiştir. Ancak, geleneksel masalarda Keloğlan’a daha fazla karakter özelliği atfedildiği ve daha karmaşık bir portrenin çizildiği belirlenmiştir. Özellikle geleneksel masalarda, Keloğlan’ın çeşitli olumsuz özelliklerle de tanımlandığı görülmüştür. Bu durum, geleneksel masalların, Keloğlan karakterini daha çok yansıtan ve onu daha derinlemesine ele alan bir yaklaşım benimsediği şeklinde değerlendirilebilir. Benzer biçimde Şimşek (2017) bazı masalarda Keloğlan’ın başta kurnaz, düzenbaz ve hilebaz olmakla birlikte aldatan, uykucu, tembel gibi olumsuz özelliklerinin ön plana çıkarıldığını belirtmektedir. Tahir Alangu’nun derlediği masalarda, Keloğlan’ın karakteri bazen olumlu bazen de olumsuz tavırlarıyla dikkat çeker. Buna göre Keloğlan, zaman zaman ölümcül sonuçlara yol açabilecek eylemlerden kaçınmayan, intikam almak için çeşitli tuzaklar kurabilen bir figür olarak betimlenir (Öztoprak, 2017). Öte yandan masalarda yer alan güç ve başarının

temelinde çoğu zaman hilekârlık, kurnazlık ve düzenbazlığın yatmakta olduğunu belirtilmiştir. “Masallarda Keloğlan’ın karşısına çıkıp mücadele ettiği güçlerin nitelikleri doğru değerlendirilince Keloğlan’ın hilekârlığı ve düzenbazlığında haklı gerekçeler bulmak mümkündür” (Akkaya, 2014). Örneğin geleneksel masallardan Keloğlan ile Üç Cambaz’da Keloğlan çobanın fırsatçılığundan dolayı onu dolaylı olarak cezalandırmayı tercih etmiştir.

Yan karakterler açısından, geleneksel masalarda daha fazla yan karakterin bulunduğu ve bu karakterlerin genellikle belirli rolleri temsil ettiği gözlemlenmiştir. Öte yandan, modern masalarda yan karakterlerin isimlendirilmesine ve belirginleştirilmesine daha fazla önem verildiği tespit edilmiştir. Bu durum, modern masalların karakterler arası ilişkilere ve kişisel kimliklere daha fazla odaklandığını göstermektedir. Keloğlan’ın yan karakterlerle mücadelesiyle ilgili olarak Özcan (2013), Keloğlan’ın daha çok mitolojik karakterli padişah, vezir, dev anası, cin ve kırk haramilerle mücadele ettiğini belirtmektedir. Bu durumu ilgili masallardaki motifler, mitolojik çağın yıkımı/eleştirisi ve modern çağın doğuşu üzerine oturtulduğu biçiminde yorumlar.

Zaman ve mekân açısından, geleneksel masalarda net olmayan bir zaman kullanımı görülmektedir. Geleneksel masalarda net zaman kavramlarının kullanılmaması, hikâyenin zaman boyutunu daha esnek hâle getirmektedir. Bu durum, okuyucunun veya dinleyicinin hikâyeye daha fazla katılımını sağlar ve hayal gücünü harekete geçirir. Ayrıca, zaman ifadelerinin belirsiz veya genel olması, masalların zamanı aşan bir evren içinde geçtiği izlenimini yaratır. Bu belirsizlik, masallara hem geçmişte hem de gelecekte herhangi bir zamanda yaşanabilecek olayları temsil etme özelliği kazandırır. Bu durum, masalların farklı kültürlerde ve dönemlerde yaşayan insanlar tarafından kolayca benimsenmesini sağlar. Ayrıca, net zaman kavramının kullanılmamasıyla hikâyenin zamanıyla ilgili belirli kısıtlamalar ortadan kalkar. Bu da masal anlatıcılarına ve yazarlara daha özgür bir şekilde hikâyenin zaman akışını ve atmosferini oluşturma imkânı verir. Böylece masalların evrensel bir özelliğe sahip olmasına yardımcı olabilir çünkü zaman ve mekânın belirsizliği, okurun kendini hikâyenin içinde hissetmesini sağlar. Geleneksel masallardaki mekânlar da daha genel başlıklar hâlinde belirtilmiştir. Belirli bir mekân kullanımı ile karşılaşmamaktadır. Nehir, tepeler, dereler, bahçe, tarla, orman, dere kenarı, değirmen, dere boyu, ırmak, ırmak kıyısı, dağ, kır, su kenarı gibi doğal mekânlar; köy, Keloğlan’ın anasının evi, Keloğlan’ın nenesinin evi, Köse’nin evi, Dev anasının evi, harami başının evi, ahır, ocak başı, mezarlık, kiler, kümes, yüklük, tavan arası gibi ev ve konutlar; çarşı boyu, pazar, ambar, çiftlik, kasaba, câmi, dükkân, hamam, kahve, terlikçi dükkânı gibi toplumsal alan ve iş yerleri; ülke, divan, padişahın odası, padişahın sarayı, ülkenin dört bir yanı, komşu ülkeler gibi resmi ve yönetsel mekânların kullanıldığı görülmektedir. Zaman kavramında olduğu gibi net mekânların kullanılmaması, Keloğlan masallarının evreninin daha geniş olmasına ve hayal gücüyle genişletilmesine imkân tanır. Mekândaki bu belirsizlik, hikâyenin herhangi bir zamanda ve yerde geçebileceği izlenimini verir. Net mekânların kullanılmaması ayrıca masalın evrenine gizem ve merak katabilir. Okuyucular veya dinleyiciler, masalın geçtiği yeri kendi hayal güçleriyle tasavvur edebilirler. Böylelikle masalın etkileyici bir deneyim sunmasına katkıda bulunulabilir.

Şiddet unsurları incelendiğinde, geleneksel masalarda daha fazla şiddet içeren ifadelerin kullanıldığı belirlenmiştir. Modern masalarda ise şiddet unsurlarına daha sınırlı biçimde yer verildiği ve bu unsurların genellikle daha yüzeysel kaldığı

gözlemlenmiştir. Bu durum, modern masalların genellikle daha hafif ve şiddetten arındırılmış bir anlatımı tercih ettiğini yansıtmaktadır.

Ataerkillik ve toplumsal cinsiyet ifadelerine gelindiğinde, bu temalarla yalnızca geleneksel masalarda karşılaşıldığı ve genellikle kadınların ataerkil normlar içinde belirli rollerle tasvir edildiği tespit edilmiştir. Modern masalarda ise bu temalara nadiren rastlandığı ya da hiç rastlanmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, modern masalların, toplumsal cinsiyet rollerini daha eşitlikçi olarak ele aldığı şeklinde yorumlanabilir. Ataerkil sistemde erkek figürü güç, iktidar, kültür ve üstünlüğü temsil ederken kadınlar zayıflığı ve korunmaya ihtiyaç duyan bir varlığı temsil ederler (Akkaş, 2019). Başaran'ın (2021) çalışmasında incelediği masalarda eş ve anne rollerinde karşılaşılan bütün kadınlar, bir evin -yani dört duvarın- içindedir. Bu sonuç, çalışmamızda ele alınan geleneksel masalardaki kadın karakterlerin misyonlarıyla özdeşleşmektedir. Ele alınan geleneksel masalarda Keloğlan'ın annesi, ninesi gibi kadın karakterlerin tamamının hayatı mekân olarak evde geçmektedir. Çoğunlukla bu kadın karakterler kendileri hep evde ve ev işleriyle uğraşırken Keloğlan'ı çalışması, para kazanması, iş bulması için dışarı yönlendirirler. Örneğin Keloğlan ve Üç Cambaz masasında kadın ev işlerini yapmadığında kocası tarafından öldürülür. Burada kadına yüklenen görev açıkça ifade edilmiştir. Akkaş (2019) toplumların kadın ve erkeklere biçtiği rolleri belirtirken kadınlardan ev işleri, koca ve aileye bağlılık, namusunu koruma davranışlarını göstermesi, erkeklerden ise ailenin ihtiyaçlarını karşılama, koruyup kollama ve ev dışı işlerde görev almasının beklendiğini belirtmiştir.

Olağanüstülükler incelendiğinde, modern masalarda daha fazla olağanüstü ögenin kullanıldığı ve bu ögelerin daha çeşitli ve yaratıcı olduğu belirlenmiştir. Geleneksel masalarda ise genellikle belirli olağanüstü varlıklarla sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir. Şimşek (2017) Keloğlan masalarında, fantastik ögelerin sınırlı düzeyde tutulduğunu ve geleneksel düzenin, otoritenin sorgulanması yerine, beceri, kurnazlık ve cesaret ile akıl ve mantığın yol gösterdiği bir başkaldırı ve direniş teması işlendiğini belirtir. Öte yandan olağanüstü unsurların modern masalarda yer aldığı görülmektedir.

Başlangıç ve bitiş formelleri açısından, geleneksel masalların genellikle sabit bir başlangıç ifadesiyle başladığı ancak farklı bitiş ifadeleriyle sonlandığı tespit edilmiştir. Modern masalarda ise başlangıç ve bitiş formellerinin daha çeşitli olduğu ve her masalın kendine özgü bir başlangıç ve bitiş formeline sahip olduğu gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Karagöz (2020) tarafından yapılan çalışmada Tatar ve Başkurt masalarında en çok kullanılan başlangıç formeli biçiminin zaman sözcüklü olan tekerlemeler olduğu tespit edilmiştir. Eren (2020), Rus ve Türk masallarının formellerini karşılaştırdığı çalışmada Türk masallarının çoğunlukla "üç elma" motifiyle bittiğini, bunun yanında bazı farklı bitiş formellerinin de mevcut olduğunu tespit etmiştir. Geleneksel Keloğlan masallarının bir kısmında da üç elma motifinin kullanıldığı görülmüştür.

Sonuç olarak geleneksel ve modern Keloğlan masaları arasında çeşitli farklılıkların olduğu ve her iki masal derlemesinin de kendine has özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Farklı çalışmalarda sayıca daha fazla masal incelenerek bu çalışmadaki sonuçların bütün masalara genellenip genellenemeyeceği değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Akkaş, İ. (2018). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *Ekev Akademi Dergisi*, 23(77), 97-118.
- Akkaya, N. (2014). Keloğlan masallarında yer alan değerlerin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 3, 312-324.
- Alangu, T. (2015). *Keloğlan masalları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Başaran, U. (2021). Toplumsallaştırılmış cinsiyet rolleri bağlamında Keloğlan masallarının kadın kahramanları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(3), 85-98.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2014). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Sage Publications.
- Demren, Ö., Karaca, B., & Demren, Ç. (2020). Evaluation of the role of lie in daily life and Turkish tale type Keloğlan/The Bald-Boy in the frame of other-directedness schema domain. *Journal of Human Sciences*, 17(4), 967-973.
- Erdal, K. (2016). Keloğlan masallarında çocukların eğitimine yönelik iletiler. *International Journal of Turkish Literature Culture Education*, 5(5/4), 1805-1805.
- Eren, M. T. (2020). Halk edebiyatı çerçevesinde Türk ve Rus halk masallarında yer alan formeller. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 159-184.
- Haase, D., & Zipes, J. (1989). The complete fairy tales of the Brothers Grimm. *The German Quarterly*, 62(2), 277.
- Karagöz, E. (2020). Masallarda başlayış formelleri: İdil-Ural (Tatar ve Başkurt) masalları örneği. *Millî Folklor*, 16(128), 60-75.
- Kılcan, B. (2016). Ignác Kúnos'un 44 Türk peri masalı adlı eserinin değerler açısından incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 5(3), 144.
- Merriam, S. B. (1998). *Case study research in education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Özcan, T. (2013). Modern bir öncü Keloğlan. *Bilig*, 65, 247-258.
- Öztoprak, B. (2017). Atçalı Kel Mehmet Efe'nin yer aldığı biyografik romanlar ile Keloğlan masalları arasında bulunan ortak unsurlar üzerine bir inceleme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(38), 343-369.
- Rachmawati, A., Tengsoe, T., & Raharjo, R. (2022). From Gold-Tree, Hase-Hime, Balna, to Bawang Putih: Fairy tales as a vehicle to build young learners' intercultural understanding. *Parafrese: Jurnal Kajian Kebahasaan & Kesastraan*, 22(2), 221-232.
- Simon, M. (2022). The benefits of using fairy tales in EFL classrooms. *Asian Education Studies*, 7(3), 1.
- Solodova, E. (2015). Linguistic and cognitive characteristics of the composition of the text of J.K. Rowling's English tales. *Advances in Language and Literary Studies*, 6(5), 151-156.

- Soltau, N. (2021). Teaching fairy tales: Constructing culture and learning language. *Die Unterrichtspraxis/Teaching German*, 54(1), 38-52.
- Şimşek, E. (2017). Türk masallarının millî tipi: Keloğlan. *Arka Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 11, 41-57.
- Şirin, M. R. (2017). *Mavi rüyalar gören çocuk*. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Ulutaş, M., & Batur, Z. (2020). Keloğlan masallarında tutum ve davranışlar: Anne-çocuk ilişkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(5), 2148-2155.
- Zhang, Y., & Lauer, G. (2015). How culture shapes the reading of fairy tales: A cross-cultural approach. *Comparative Literature Studies*, 52(4), 663-681.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Birinci Yazar %60, ikinci yazar %40 oranında çalışmaya katkıda bulunmuştur.

Etik Komite Onayı: Çalışma, yalnızca doküman üzerinde yapıldığından etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Çalışmada herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.